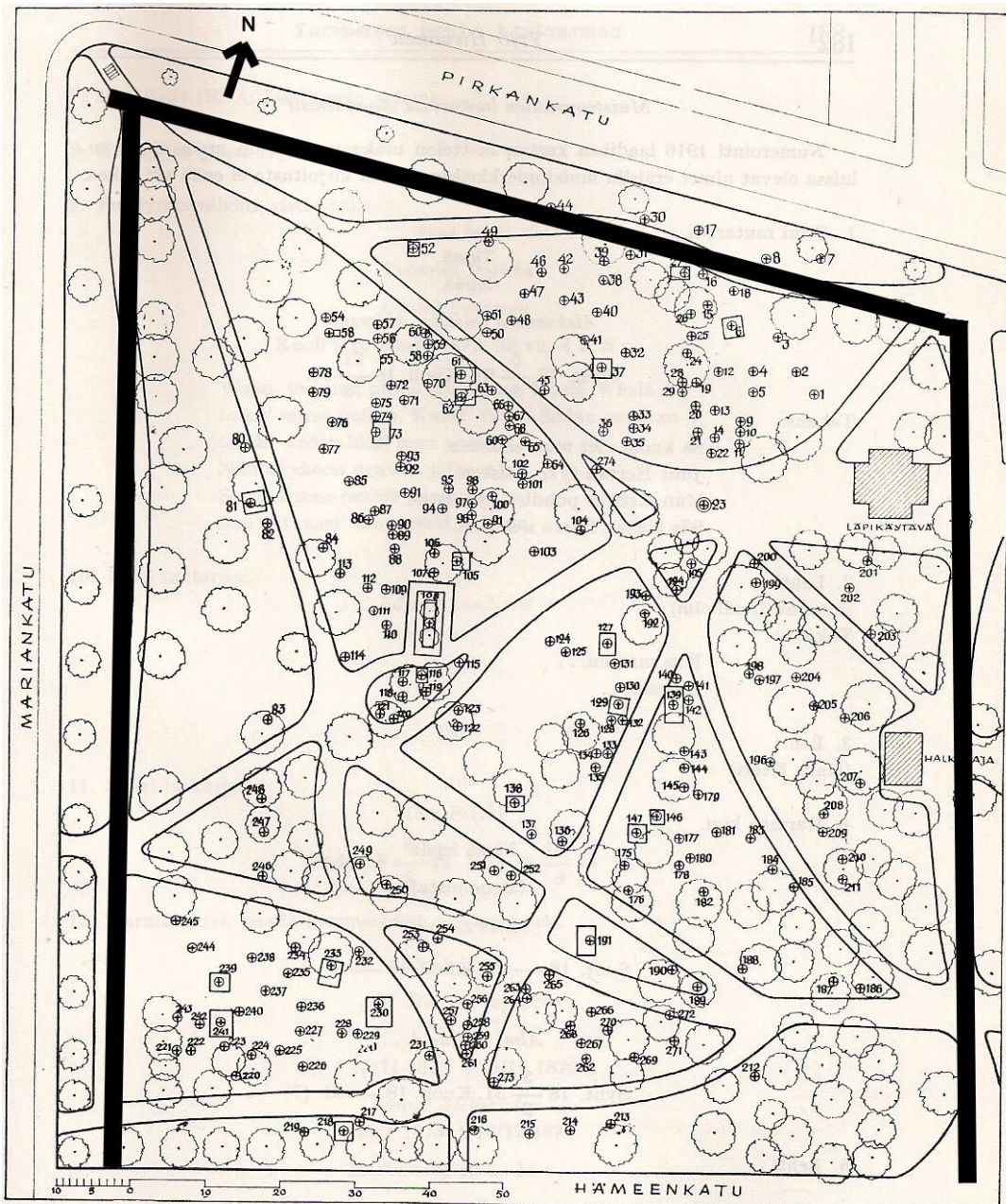

ARKEOLOGINEN INVENTOINTI

Puynikin kirkkokuisto sijaitsee Tampereen VI kaupunginosassa Aleksanterin kirkon ympärillä. Puiston länsiosassa sijaitsee Tampereen vanha hautausmaa, joka oli käytössä vuosina 1784 – 1880. Koska käytöstä jääneeseen hautausmaahan voidaan suhtautua kiinteänä muinaisjäännöksenä, kirkkokuiston hautausmaainventoinnin yhteydessä suoritettiin myös arkeologinen inventointi. Arkeologisen inventoinnin tarkoituksena oli todeta, miten sijainti modernin kaupunkirakenteen keskellä on vaikuttanut hautausmaahan.

Kartta: Tampereen vanha hautausmaa vuonna 1916 (Hirvonen 1970: 181). Karttaan lisätty nykyiset hautausmaan rajat (musta paksu viiva, etelälaidalla raja kulkee karttaan merkittyä Hämeenkadun pohjoislaitaa pitkin) sekä pohjoisnuoli. (Lisäykset: Sami Raninen).

Hautausmaan pohjoislaidan tuhoutuminen

Hautausmaan aikaisempi laajuus on kuvattu vuoden 1916 tilannetta esittävässä kartassa, jonka on julkaissut Yrjö Hirvonen (Hirvonen 1970: 181). Vertaamalla tätä karttaa nykyiseen Tampereen kantakarttaan voitiin todeta, että hautausmaan nykyiset rajat, jotka on merkitty maastoon kivipylväillä ja niiden välissä kulkevalla rautaketjulla, mahtuvat vuoden 1916 rajojen sisälle lukuun ottamatta hautausmaan pohjoislaitaa. Pohjoislaidan vierellä kulkevaa länsiluode – itäkaakko –suuntaista Pirkankatua on selvästi levennetty, ja tällöin noin 10 metrin levyinen kaistale hautausmaan koko pohjoislaidan pituudelta on jäänyt tien alle. Alue on saattanut tuhoutua kokonaan ajotien ja jalkakäytävän perustuksia ja niihin liittyviä putkistoja tms. rakennettaessa. Tien alle jääneellä alueella on vuoden 1916 kartan perusteella sijainnut hautoja. Hautakiviä on siirretty tien alle jääneeltä alueelta nykyisen hautausmaa-alueen pohjoislaidalle (Heli Haavisto, suull.). Siirrettyjen hautakivien kohdalla voitiin erottaa, että ne oli sijoitettu hieman väliin nurmeen kaivettuihin kuoppiin. Maastossa ei voitu erottaa merkkejä siitä, onko vainajia uudelleenhaudattu hautausmaan nykyiselle alueelle.

Hautausmaan muut laidat

Hautausmaan länsilaitaa pitkin kulkee Mariankatu, jossa ajotien ja jalkakäytävän (kevyen liikenteen väylän) välissä on kapea viheralue. Vuoden 1916 kartassa hautausmaan alue jatkuu viheralueen länsireunaan asti ja nykyistä jalkakäytävää pitkin kulkee yksi hautausmaan puistikäytävistä. Tällä hautausmaan nykyisen rajan länsipuolisella vyöhykkeellä oli inventoinnin aikana avoin sähkökaapelikaivanto ja muitakin jälkiä käynnissä olevista ilmeisesti katuvalaistukseen liittyvistä töistä, joiden yhteydessä maata on kaivettu ja taas peitetty. Hautausmaan nykyisen länsirajan länsipuoliselle alueelle eli em. jalkakäytävän ja viheralueen kohdalle ei ole kuitenkaan merkitty hautoja vuoden 1916 kartassa, eikä auki olevassa kaivannossa erottunut mitään hautauksiin viittaavaa. Myöskään hautausmaan nykyisen alueen länsilaidalla ei voitu erottaa mitään hautausmaan vahingoittumiseen viittaavaa.

Hautausmaan etelälaidalla on jyrkkä maatörmä, joka laskeutuu kevyen liikenteen väylälle, jonka eteläpuolella sijaitsee Tampereen Yhteiskoulun lukion ja Ilmaisutaidon erityislukion tontti (837-106-0097-1049). Törmässä oli havaittavissa lievää maanvieremää ja jonkin maansiirtokoneen tekemiä vähäisiä leikkausjälkiä. Hautausmaan kaakkoisnurkan vierelle on törmän välittömään läheisyyteen kaivettu Molok-sekajätekuilu. Törmässä ei kuitenkaan ollut havaittavissa mitään hautauksiin viittaavaa, eikä sekajätekuilun läheisyyteen ole merkitty hautoja vuoden 1916 kartassa.

Hautausmaan itäpuolella jatkuu Pyynikin kirkkopuisto.

Hautausmaan etelälaitaa: kevyen liikenteen väylälle laskeutuva törmä ja törmän itäpäähän kaivettu sekajätekuilu. Kuvaaja: Sami Raninen.

Maankäyttö hautausmaa-alueella

Hautausmaan jäätyä käytöstä sen säilyneellä alueella on ollut ainakin seuraavanlaista maankäyttöä:

- hautakivien siirto tuhoutuneelta alueelta ja mahdollisesti siihen liittyvää uudelleen-hautaamista (ks. yllä)
- puiden istuttamista (jo 1800-luvulla, nuorimmista puista päätellen viimeksi 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä) sekä nurmen ja puiden hoitoa
- puistokäytävien hoitoa ja päällystämistä
- rakennusten purkamista (ainakin vuoden 1916 tilannetta esittävässä kartassa kuvattut läpikäytävä ja halkovaja)
- useiden kiinteiden roskakorien asentaminen
- useiden lyhtypylväiden asentaminen ja niihin liittyvien sähkökaapeleiden vetäminen
- kiinteään ilmoitustaulun pystyttäminen hautausmaan kaakkoisnurkkaan
- valaisinpylväiden poistoa Pirkankadun varrella (valaisinpylväiden betonisokkelit yhä paikoillaan)
- Wäinö Aaltosen Suru-veistoksen (n. 1960) pystyttäminen hautausmaan kaakkoisosaan

Maankäytöstä, jonka voisi olettaa ulottuneen muutamaa kymmentä senttimetriä syvemmälle, ei ollut viitteitä – pois lukien ehkä Suru-veistos, jonka perustussyvyyttä ei osattu arvioida.

Kaapelikaivanto hautausmaan luoteiskulmassa. Taustalla Pirkankatu. Kuvaaja: Sami Raninen.

Puiston hoitotoimenpiteiden jäljet hautausmaalla

Puistokäytävien reitit vastaavat varsin pitkälle vuoden 1916 tilannetta. Käytävät on päällystetty murskeella ja paikoitellen reunustettu kivityillä sadevesiojilla. Käytävien reunoja oli paikoitellen siistitty ja tasattu leikkaamalla käytäviä reunustavaan nurmeen terävät rajat. Puistokäytävillä olevista jäljistä päätellen tämän tai muun työn yhteydessä oli hautausmaalla ajettu jollakin koneella.

Hautausmaan luoteiskulmassa oli avoinna pieni lyhtypylvääseen liittyvä kaapelikaivanto, joka oli ympäröity siirrettävällä aidalla ja huomionauhalla.

Hautausmaalta on kaadettu joitakin puita, ja useiden puiden juurelle oli levitetty nurmen päälle multaa jonkin puistohoidollisen toimenpiteen yhteydessä.

Suojelulliselta kannalta huomioon otettavaa:

- useita hautakiviä sijaitsee aivan puistokäytävien vierellä, joten varovaisuus motorisoiduilla työvälineillä liikuttaessa on tarpeellista
- osa puiston puista saattaa olla huonokuntoisia (inventoinnin yhteydessä kenttätöntyöntekijä oli vähällä saada osuman voimakkaan syystuulen pudottamasta koivunoksaasta), ja ne saattavat altistaa puistossa oleskelevia henkilöitä tai hautakiviä vahingoittumiselle

Poistetun valaisinpylvään jäännös Pirkankadun laidalla. Kuvaaja: Sami Raninen.

Hautakivi puistokäytävän välittömässä tuntumassa hautausmaan kaakkoisosassa. Kuvaaja: Heli Haavisto.

Puiston arki- ja vapaa-ajankäytön jälkiä hautausmaalla

Hautausmaalla oli selkeitä viitteitä tuoreesta ilkeästä: ainakin yksi 1800-luvun hautakivi oli kaadettu suhteellisen lyhyen ajan sisällä, ja eräitä muitakin oli nähtävästi liikuteltu ja rikottu tarkoituksella.

Hautausmaan kaakkoisnurkassa sijaitseva ilmoitustaulu oli pääasiassa tamperelaisten ravintoloiden maksuttomassa mainoskäytössä. Inventoinnin aikana eräs ravintola mainosti näkyvästi "Sikatiistai"-nimistä tapahtumaa. Räikeiden ja huomiota herättävien mainosjulisteiden soveltuvuudesta hautausmaalle ja muinaisjäänösalueelle voidaan keskustella.

Hautausmaan ilmoitustaulu 20. 9. 2011. Kuvaaja: Sami Raninen.

Hautamuistomerkkien vahingoittumisvaaraa aiheuttavaa alueen käyttöä oli myös polkupyörän säilyttäminen hautakiveä ympäröivään rauta-aitaan lukittuna.

Tiivistelmä ja loppupäätelmät

Tampereen vanhan hautausmaan alue sellaisena kuin se on kuvattu vuoden 1916 kartassa on osittain tuhoutunut. Tuho on aiheutunut hautausmaan pohjoislaidalle Pirkankatua levennettäessä. Muilla suunnilla ko. karttaan kuvattu hautausmaan alue on säilynyt.

Hautausmaalla sijaitsevista hautakivistä ja –risteistä merkittävä osa on vahingoittunut, ja lisävahinkojen uhka on edelleen läsnä erityisesti ilkvallan seurauksena.

Hautausmaan alueella ei juuri ollut viitteitä syväälle ulottuvasta maankäytöstä. Vanhojen hautausmaiden ajoittain varsin matalat hautausryvytydet saattaa kuitenkin olla syytä pitää mielessä maankäyttöä suunniteltaessa. On myös otettava huomioon, että inventoinnin yhteydessä käytettävissä ollut tieto hautausmaan alkuperäisestä laajuudesta perustuu vuoden 1916 karttaan, eikä arkistonselvityksiin ollut aikaa.

lähteet:Hirvonen, Yrjö 1970: Tampereen vanha hautausmaa. *Tampere. Tutkimuksia ja kuvauksia* VI: 153 – 231. Tampereen historiallisen seuran julkaisija XI.